

ուսմ եւ ինչ գաւառանք ունէին Հայ երիտասարդութեան ամենայնազգոյն ներկայացուցիչները (Ա)ական թուականներէ. բանաստեղծը միտել իրեն ի խոստովանում, թէ ժամանակակից կեանքից պօռմ գրելու միտքը թելադրել է մեծ չափով Հասարակական Հարցերը շտապելու ցանկութիւնը... (էջ 15):

Հետաքրքիր է Վեսելովսկու «Русское влияние въ Современной Армянской Литературѣ», աշխատութեան մէջ ապագրուած Սմբատ Էաճ-Ազիզի այն պատասխանը. որով բացատրուում է նրա ինչ ազդեցութիւն կրելու ուսն հեղինակներին — «Ռուս բանաստեղծներին ամենից խոր ապուստուկութիւն են տրել ինձ վրայ տալիս են լեռնանոսքը, գրուած է Սմբատ Էաճ-Ազիզի Վեսելովսկու... Պուշկինով եւ յափշտակում էի, ինչպէս մի ցանաջնակով ու ճշմարիտ բանաստեղծ արուեստագէտով, որի ստեղծութեան գործում իմ իմը գրականի պէս փայլող մի սիրուն ծաղկած այդի է... Մէկ նայելէք, ինչպէս է նկարագրում նա բազմազան բնութիւնը, երգում սէրը, ինչպէս փայլեցնում ինձ ու ներկերի հարստութիւն կայ նրա յաւազոյն գրուածքների մէջ...»
«Եւ գինի Օձեգինի (մի որով աստիճան մինչ անգամ «Գրաֆ Դուրիսի») ազդեցութեան հետքեր նկատելի են իմ «Լեւոնի վշտի», մէջ... ինչ վերաբերում է Լեռնանոսքին, նրա գրուածքները (օրինակ «Մեր ժամանակի հերոսը») շատ մտքեր էին ծնեցնում ինձում, ներգործում էին վրաս իրենց ներքին բովանդակութեամբ, նրանք էին տալիս մշակելու համար...»

«Խօսք չկայ, որ իմ վրայ, ինչպէս եւ ամբողջ սերնդի, ազդել են բարեփոխութիւնների շրջանը, Էպոքը եւ նրա ցոյցաւոր ուսն կեանքի վրայ, «Լեւոնի վշտը, որտեղ մերկայցում են Հայ իրականութեան մութ երեւոյթները եւ նրա վերածնունդի մասին յայտնեն արտայայտում, ստեղծուել է այն ոգեւորութեան շնորհիւ, որ առաջ են եկել գրեւորչների ազատութեամբ» Յիշում եմ, թէ ինչպէս եւ սրտիս մտ էի առնում այդ անցքը...»

«Ստեղծագործական շրջանում եւ պատկանում էի այն երիտասարդների թւում, որոնք ամենից աւելի էին եռանդով հետեւում ուսն ամսութեանը երկին, օրինակ, Ժամանակակից, ունանք մէջ արծարծուող հարցերին... 1859 թ. Ժամանակակից է առնուած «Լեւոնի վշտի» երգերից մէկի մակագիրը (Էպիգրամ)։ Գարայի բովի՝ իմ կարգադրած «Վշիւն ընկեր, մեռնում եմ» ոտանաւորը թելադրեց ինձ սեփական ոտանաւորի գաղտնիքը, որ սիրուած է համարեայ նշանակալի բայց յետոյ կրում է ուրիշ բնոյթ, վերաբերում է Հայերի փառակիր... (Տե՛ս «Վշտի» Հատուածները Բ. մաս. թարգմ. Էմմ. քաճ. «Նաղարան» Ռուս գրողների ազդեցութիւնը ուսուսայ գրողների վրայ)։
«Լեւոնի վշտի», պէտք է ասած, ըստ ձեռի յօդանուն, աւելի հետեւողական նմանութիւն է Բայթոնի Զարդ. Զարդի, բայց ինքնուրոյն կազմութիւն ունի մեր վիճակին եւ բնոյթներին նուիրած։ Պօռմայի մէջ մեկը նկատում ենք եւ բայթոնանման լեռնական շնորհներ։ Մեզ թւում է, որ հեղինակը չէի էլ ծանօթ թափու փայրի շատէ հե-

տաքերի կապ կամ հանգոյց յօդինք եւ նա շատ քիչ տեղեկութիւններ է տալիս իր հերոսի կեանքի մասին։ Չնայած թեքութիւններին, Լեւոնի վշտը, նշանաւոր է նրանով, որ նրանում բանաստեղծութիւնը հասցրուած է երաժշտական կատարելութեան եւ արտայայտութիւնը գեղարուեստորէն է, Այդ տեղ Սմբատ Էաճ-Ազիզը, պատկերաւոր ուժերի եւ հետաքրքրանք ձեւերի տակ, կարողացել է թափել այնքան գեղեցիկ կերպով իւր ներքին աշխարհի ամբողջ ոյժն ու թափը, կարողացել է թղթին յանձնել կենդանի գոյնի ու իւր գաղափարներն ու գեղամանքները։ Այս, գրական հրաշալի վրայ մենք գեւ շուտենք գրա նմանը եւ միջոց հասարակը Բայց տնտեսական է, որ մեք ունենք ուշադրութեան արժանի մի քանի պօռմաններ՝ մեր երիտասարդ բանաստեղծների գրչից կյանք, օրինակ՝ Էմմիի «Լեւոնի աղբիւր», Յար. Թուան. նեանի «Գրայի Մատարան», Յովհ. Թուան. նեանի «Լեւոնի Մարտի», Վ. Միտրոնանի «Լեւոնի որս», Գեորգիի Գեմրեանի «Լեւոնի տեսիլ», եւ այլն։

Սմբատ Էաճ-Ազիզի ազդեցութիւնը նկատելի է ուսուսայ նորագոյն բանաստեղծների վրայ։

(Էմբոս-Կելի)

ԳՐԱԴԱՐԱՆԱՆԱԾ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՄԻԱ ԶԷԼԷՊԻ Կ. ՊՅԼՍԵՑԻՈՅ

ՊՈՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՅԱՄՊՈԼՍՈ

ԷՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ԶՕՁԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(Էմբոս-Կելի)

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒՆ

Ի քննատեսման սկզբում մինչ ի պոզուա եւ տուվայն, եւ նաք, եւ մէկընք։ Եւ պատմութիւն չալայիս, եւ մէկընք ի սուր աստուածութիւն։ Եւ ֆիւնս պոզուայն։

Յետա առնումք զձայր ծովումս՝

մտանմք ի քեզատիսանս,

Նուաւթքս գառ ի վեր գնալ՝

Քարքը ջուր լեռնայն ընթանանս

Երբեմն ի տեղս թուղթ շինեն՝

եւ զձախ հանել շրջապանս

Պառն այնու քեալատիսան՝

յառաջնք ցարդ եւս մնացանս

Եւ արքունեացս զպարութս՝

աստ ծծենք եւ ըստ դիպման տանս

Եւ պէկկել մանարայ զօճից՝

տայ զմածուն եւ զկաթն յապարանս

Ծառք մեծամեծք եւ ալօրիք՝

յեկը գետնս երթողք ի խրախմանս

Արդ ետառի որպէս եւ այլան՝

զի համայնք սիրտ ի արտմութեանս

Վիտոս պահչէսի եւ աստ՝
 գեղեցիկ պարտեզ արքունեան.
 10 Նիսի պէն եւ քիւրիսի քէզի՝
 շիֆայիկ եւ մանուղլար եւ աւան:
 Շէնք 'ազարակք բնդ պէլիկրաս'
 մինչ գնաս ի քեմէրներն այն.
 Արպես յառաջն յիշեցի՝
 ծանոթես հայր իմ Պատուական:
 Այլ եւ պաղչէք են եւ աստ
 գեղեցիկ պարտեզ արքունեան.
 15 Ի կեանս վայելուչ՝
 զրօտանք թէ քաղիք ի պրճէ պապան,
 Ի մահաւն փախչին հոռուք՝
 եւ փռանկը ի տեղին դրնան,
 Այնի՝ օգուվք եւ ջրովք՝
 յօրացեալ յորփայտեալ դառնան:
 Սալլի տէրէն մերն եւ այսմ՝
 վերնից զայլ գրգռւմ յահանան,
 'Կախարդ ջուրն այրառփեա
 ուստի ի քաղաքս ընթացման:
 Խակ երկրորդն յաւուրն տաճկաց՝
 սակի տալի կոշի վայրն այն.
 20 Կամ՝ պիտոյ կամ սակս փառաց՝
 քէմէրլէն սուլթանն ստէլ յման:
 Մերձ լիզրօս գիւղն վիտոս՝
 պարտեզ մեծ արքայապարան,
 Եւրք գայլ արքայն եւ զօտանա՝
 հարէմով որպէս յայլ պաղան:
 Հաւուց մի գոյ առաջի՝
 քեռչկ չարտաքն ի բարձր որ զուգման.
 Զմերկացեալ զաղջկանս
 անտի արկ ի ջուրն իրբու թէ յղան:
 25 Չէ կոծ ջրահչոծ լինիլ՝
 մարմնոցն եւ պիտոցն պատառման,
 Այլ խառն ծաղկը եւ ճրչոյ՝
 յերկ բարբառան բերկրեցի արքայն:
 Խակ զոր տեսաք եւ գրեցաք՝
 քաղաքովս բնդ արեւմտեան,
 Եւ ի հիւսիսով բնդ ձմեռն՝
 առնէ յարս մեծ ի վայրս արքայն:
 Ի շարս կողմանց ժաւուրք՝
 բնդ վայրան մարգիկ շարջ առան,
 30 Բորբօք սուսերգք վարեն՝
 պէրէս եւ պանասուն համայն:
 Ի մէջ առեալ եւ խաղայ՝
 վեր ի վայր ճիւղին իւր արքայն,
 Դիպակաղկեստ շնեբաքն՝
 որս առնիլ գէրէս եւ գտաւշան:
 Զգիւղի եւ զքերեկ անացեալ՝
 մարդիկքն որ անդէն հաւաքման,
 Խրեանց ստեղծ օղին յայտնի՝
 թէ գինչ վիշտ ի ցրտոյն կրքման:
 35 Արկղեալ կրծկեալ կանդ անկեալ՝
 ի սառնէն որք շար փայտ գարձան,
 Ի վերայ քայլէր գիպէր՝
 թաղաւորն անփայլ թաղաւան:
 Ասեն ի ցրտոյն սառեալք՝
 անձարակ մնացին աստ միւռան,
 Առ գրումթ սալահայր էջճէլտոր
 եւ սակս իմ ստեղծան:

Աստ պարտեզ գարապաճն՝
 յարքայից որ խիտ սիրեցան.
 40 Փանդի հիւսիսայ հոգմովք՝
 երջանիկ եւ ոգն յամարան,
 Եկեցորք ի սիւտիւնէ՝
 ի հարաւ գիտէ յանդիման.
 Զեղեցիք ծովուս եւ գարապաճ
 եւ պարտեզք եւ գիւղք եւ աւան,
 Աստ եւ գոյ պաղմայ մի՝
 կրնոլ որ կաթն եւ յուր աղական,
 45 Դիմեն եւ բմպեն բլջուրս՝
 տաի թէ խիւլն յորգանան:
 Անցանիք բլջնականս՝
 որ բլջկմիւր տառ շինել փութան.
 Ըջտիղմն ի ծովէ հանեն՝
 եւ ամազ գործեն յամարան:
 Կայք եւ փառք քառասուն ի շարս՝
 հարմարար կոշի վայրքն այն.
 Կամիս տալի սէլամի պաղաւանի
 մրտու մք ի սէլթան:
 Տեսեալ բլջկիւրի փաշայ գիւղս՝
 եւ հասցուք ի հարեւոյ կոշման.
 50 Ուր հայք են փոքր բնակեալք՝
 ի պաշտառ անցիկն եւ դառնան:
 Բայց գոյ քիւրիսայ յայն՝
 եւ փափաղ իսկէլէ յորայն.
 Պատանք եւ պաղայք ձորովք՝
 բնդ յոռո գարպաս՝ ապարան:
 Յունաց մին ուխտատեղի՝
 պալատ բնդ երկուս ընթացման.
 Սրբուհւոյն պարասկեալայ՝
 միշտ տեսեալ զհրաշա պղք համայն:
 55 Ջուր գեղեցիկ բարեհամ՝
 եւ գեղեմափ որք յառով գրնան.
 Հայի բնդ հարաւակողմն
 ի քաղաքս մեծ պանծական:
 Մերձ այսմ գօռեր եւ ջրհայն՝
 թէ քանիցս նենգեւ ջանացան.
 Յայտնի պատժին բզաբողքն՝
 եւ տաճիկք ընծայեն զգուրպան:
 Հրեայք աստ շառք բնակին՝
 եւ ուրայն փաղարն եւ շուկայն.
 60 Մօտ իսկէլէիս անցանիք
 եւ պաշտառ մի արքունական:
 Մրտաք երբեմն՝ յապարանո՝
 աղապիք եւ հերամիւն այն.
 Պարտիզք երբեմնագանգ՝
 եւ գահ մի ի ծովու վերան:
 Կամար ի վերայ կապեալ՝
 սէնամպեր ծառք եւ շիւղիթման.
 Բաշուն՝ եւ ի քրմուն կանաչ՝
 բարեխառն օգիւք պահապան:
 65 Միտք է ցուցի ի հեռուս՝
 ի վերայ սարայ զօգ մկտան.
 Ուր գնեստ ձգքէ թաղաւորն՝
 կամ ծայի գնեստմիկս իւրեան:
 Բազուվք գրնան ի տեղին՝
 գնեստ ձգեալ զքար կանգնեն նշան.
 Սէհրայի թիւրեմաղ կոշի
 ֆուրպիտան՝ գաշտ նետաճուլթեան:

Թորժամ յետքենու եկին՝
 70 եւ զքաղաքս առնուլ փութացան.
 Նախ գնամազ աստ արարին
 փառնորդ է աստ նախ արւան:
 Օր մի յառաջ մուկեմորկէ
 գոչեն ի քաղաքս Տամայն.
 Ֆիլան եերտէ տուայ վար
 սապաճըն կէլըն մույխման:
 Աստ մին նամագիւնաճ շինած՝
 եւ ամբոխն ըզգետնելէ Տարան.
 75 Հէլեն ի վերն առնու զտունան՝
 եւ ժողովքն զամենն են գաշման:
 Ըստ այնմ՝ յորժամ մարտ գիմեն
 ի սոսա առնուն ըզդուան.
 Տես եւ զճամբս մեծամեծս՝
 մի գիղոյ կրնի որքան կան:
 Երկրորդն որ Տանգէպ սըմին՝
 ի ճամին որ ետպ սուլթման,
 Երրորդն որ յաւազ ճամին՝
 կոշեալ մեծն այասօֆիան:
 200 ի սուլթման մուճալեա՝
 80 քաղաքս առնողն շինեալ գայն.
 Հինգ ի սուլթման պայրազիտն
 որդի է մէջէմէտին այն:
 Ղէցուլմն ի սուլթման սէլիմ՝
 ի Տիւսիս ընդ արեւմտեան,
 Եօթն ի Սուլէյմանիէ՝
 որ ընդ գէմն է Ղալաթիան:
 Ութն մն ի սուլթման Կաճա՝
 որ եենի ճամին է կոշման.
 Ինն ի վալիսէ սուլթման՝
 տասն եւ ի շահապէ ածուան:
 95 Տասն եւ մէկ ի շէյխ վէֆա՝
 տասնուերկու մուսաաճա փաշան
 Տասնուերկէ ի նամագիւնաճն՝
 յիսկիւտար բլրդն է ի սէ Տրան:
 Տասն եւ չորս մաճմուտ փաշայն՝
 յոյսմ ամի ի կարգ սա ածան:
 Սոցա Տինգն են ուղաթին՝
 շինողազ անուարքն որք սուլթման.
 Երկուշաբթի Հինգշաբթի ի սուլայի
 աւուրքն յայտ ածան:
 90 Աստ եւ փիլայի փաշայ՝
 ճամի է եւ թէքեն մերձ յայն:
 Իւրիւֆէթք որք կամիցին թէֆէրուճ
 առնել ի տեղս գան:
 Թէրսխանէ մերձ արքունի,
 եւ ըզմիջքս է զարմ փաշան,
 Գուլազորդն եւ ի վերայ՝
 յաճէկէ՝ Լալմէ սուլնը՝ Լաւան:
 Մրտցուք յետ կողմն թէրսխանիս
 Ի պէկլիկ կոշեալն զընտան.
 95 Մոսկով փոքր եւ ուսգ յոլով՝
 որք ամեն ամի գերեալ գան:
 Աստ ուղիմ՝ արեւելեանն՝
 նուիրակացն եպեալ գերեզման.
 Ընդ վայր տեղիս յըմբուհին՝
 թէ տանիք փող յաճէմիտան:
 Քըննեն զՏաւաշեալ Գրաման եւ ած են՝
 յարքունի մատենան.

Յարգ եւս ամ՝ յամէ առնուն՝
 յաշխարհացն որպէս զըրեցան:
 100 Ուր ժամք աղօթից շինեալ՝
 փայգանիդ պոփանք այն միայն.
 Էրեցք ի միջն նոյունց կատարեն
 զաղօթս օրճնութեան:
 Պաճապանք ի գիշերի՝
 ալլաճ եկէ աստ էն բառալման.
 Զի երբեմն փայգանայ զալք՝
 խորտակեալ զգրունն եւ փախեան:
 Ի թաթարաց միտ գերեալք՝
 սանակապ բերին եւ լըցան.
 105 Զ'երկունս ի մի շըզլթայսմ՝
 աղտոտ եւ զարիպ ի տանջման:
 Նիւթոյ շինուածայ նաուդին՝
 եւ մարմէթիցն եւ քալման.
 Միշտ կրելով զքերասթէ՝
 եւ զքերիսն եւ զ'ժօփս են քարշման:
 Ութնեակ կամարք կապեալ՝
 ուր ծայրն է շահգուլի սկալան.
 Ուստի ելեալ գ'առ ի վեր՝
 Տասանիմք կոշեալն յօգ մէյտան:
 110 Յայտ կողմ ծայր պատառայ՝
 թէրսխանին որ վերն յիշեցան.
 Քըսան եւ Տինգ եւս ի կարգն՝
 տասն Տինգ պանեօս որ գնտան:
 Եւ երեք կամար կապար՝
 Էրեք մեծ ամպարն յանդիման.
 Ընդ տիվանիսանն կամար տասն՝
 ուր նստի զաբէտանփաշան:
 Ութն կամար այլ եւ ի կարգն՝
 մինչ ամպարն ուր գասմ փաշան:
 115 Մինչ 'ի մէյտ իսկէլէն՝
 ուր եւ էսկի տիվան իսանան:
 Աստ շինին ըզէքտիթիքն՝
 գալիօն այլ եւ գատորկան.
 Թ'երթալն փայգանքն քաշեն՝
 'ի սեաւ ծով կամ՝ յոսն.ովիկան:
 Գալիօն եւ զատրելայ՝
 Տասաք մէք մինչ Տարիւր քըսան.
 Արդ քըսան եւ չորս պէկլիկից՝
 տասն վեց արքային միայն:
 120 Չորս ամք են զոր շինեցին՝
 գալիօն տասն արքունական.
 Զ'ունչն շահին շէքտիթիքն՝
 'Է ընդ նըքուրքն եթէ ուր գնան.
 Նըստի յ'եզեաւ ծովուս՝
 փաշայն որ ասի գալիօտան.
 Սա զընայ ընդ Տանուրց զօրացն՝
 որք ընանին ընդ մեծ տանալման:
 Ունի տեղ թէրսխանէիս՝
 Տարիւր տասն իբր ալք կառուցման.
 125 Դաճկած ընդ որոց մէջ շինեն՝
 բայց արգ կենն շէն շ'երեւան.
 Մերձ այնք եւ վըրանաբնակ՝
 շինկենէք յերկաթս խաշական.
 Թէրսխանի սակի զարծ են՝
 պատրաստեալ որ ինչ պիտեսան:
 Գասրմ փաշայն զոր տեսեր՝
 յալ՝ Է աճեակ պուստան բուրաստան.

Գիրենի կիւն պատուական՝
 որքան դափք շափէ եւ ի լըման,
 130) Աստ եւ թէքնէ մէվէվից՝
 զոր ասի կարգի տէրվիշան,
 Ուր դ'մուգապէլէն առնեն՝
 երկշարթին ըստ սովորութեան,
 Զմէյիտ իսկէլէն անյիթիք՝
 միշտ դ'ստկաց դիւն աստ հանելիւն,
 Սա վերնոյ կայ զաւաթ ու՝
 մեծ քաղցրին սա մեկարտտան,
 Աստի վեր պարիսպ պատեալ՝
 զաւաթ ու ծայրն արեւ ժրտեան,
 135) Զի մէք յարեւելոյ դիտեմք՝
 ի քէ հատխանէն յընթացման,
 Նախորդ դուռն է զաւաթ ու՝
 որ ազապ գափին եւ կոչման,
 Մեծ ձամի եւ իսկէլէ՝
 լընանին միշտ բարեօք համայն,
 Այս յերկ կողմ դարբինք են շափք՝
 մեծամեծ կառուցեցն սուրբան,
 Զմեծամեծ գուռոս երկաթեայ՝
 աստ շինեն նաւուցն պիտեան:
 140) Աստուստ գնաւս գալաֆիթեն՝
 նաւալարք գալ 'ւ ի դնաման,
 Այլ եւ եկլքն եւ հայաթ՝
 'ւ այլ գործիք էնկէղ նաւական:
 Աստ եւ ի փրանկաց ուսեայ՝
 ի շամէ շինեալ զմուլուպան,
 Ի հորս եւ ի գուռն եղեալ՝
 անստփոր 'ւ անդուլ զլարն եհան:
 Գերբորդ գուռն մինչոր զընամք՝
 որ քիւրքնի գափին եւ կոչման,
 145) Երբորդ գուռն եաղ գափան է՝
 յոյր գկեմորուկն զաւաթ ու բարձան:
 Զընտան զաւաթ ու աստ գոյ՝
 բանտարգեալքն ի վերն միշտ գոչման:
 Զորս գուռն պալլք պարարի
 խանութք են ձրկանց աստ քսան:
 Աստի վայր մէյիտեքէր՝
 մեծ քաղաքս եւ ծոյն էր սէյրան,
 Հինգ գուռն գարայքէյ կոչի
 իսկէլէք են սոքայ համայն:
 150) Վէց գուռն գուրուշիկ մաղպոյ՝
 ուր աւել եւ բուրդք են դիզման,
 Կաշի գաւրից այլ պիտոյք ընդ
 նաւ բարձեալ 'ւ ի փրանկրտտան:
 Ի ներքս պարսպալ եկից կայր
 քիւսայն 'ւ անդոն պայգման,
 Զոր դարձուցին ի ձամի՝
 յամանակն իարահիմ սուլթան:
 Սատկած վեղիւն երբ ետեմ՝
 որ կիզաւ միջոցս եաղգափան,
 155) Գարայ գափին շինեաց՝
 մինչ անցեալ գուրուշիկ մաղպան:
 Օտայք եւ իսանութք եւ խան՝
 մաքսատուն մեծ յայր փոխեցան:
 Ղաւաթ ու կեմորուկ կոչի՝
 եւ կամ եէնկի եաղ գափան:
 Աստ գայ կանգնի գալիոն
 շէյթինէ պարշէ գալեալման.

Զէնպէր շալքա՝ սուկպէքի՝
 մալմայս փինթ եւ ֆըրաթման,
 160) Գիրքնի գափին շարեալք՝
 ընդ դարմաք որք վեր յիշեցան,
 Պապէթ պապէթ եւ սափ սափ՝
 մինչ գընաս հայիս թօփախան,
 Վէնէտկոյ ձինիվիգո՝
 եւ ֆրանցու եւ ինկիլիգան,
 Գիրամէնկու իխօնու՝
 որ զդրոշն ֆրանցոց բառնան,
 'ի խելս նաւուցն արտաքոյ՝
 հանուրք են պատկերք զարմագան,
 165) Կըռածոյք են ոսկեղօծք
 ձաճանչին զէմ արեգական:
 Որք եւ իւրաքանչիւրոց՝
 աշխարհացն արմա եւ նըշան,
 Կըռալից փրինչիփէից՝
 եւ գօնից 'ւ որք բազրօնական:
 Որոց անուամբքն յիշեն՝
 տեարք նաւուցն համբաւական,
 Պատկերացն նըշանուք՝
 հաշակին յաշխարհ ամենայն:
 170) Ընդ ծայրս բարձրացեալ
 զըրօշքն խաշանկար պարիսքն կախման,
 Ըսփուեալ յուրման 'ւ ի ծալ
 ի հոլոնցն վառեալ տարբերման:
 Գաւուր սոնից եւ ֆէսդից՝
 սուրբ զատկաց տօնախմբութեան:
 Պարձանք սըրբոյ խաշին՝
 եւ փառս փրկչին յաւիտեան:
 Զարդուք ներքոյ 'ւ արտաքոյ՝
 տեսանի նաւերդք ի փայլման,
 175) Գայլքն յաւուր տօնի համայնք՝
 զմօփերան ձգեն բարձրաձայն:
 Գայնեամ գուռն լի աշեղ՝
 ի քաղաքս հնչեալ զարմագան,
 Ոչ միայն զըլըրգէ 'զոմ ու՝
 այլ քաղաքս սահմանօքս թընդման:
 Զոր գուռաքքի ասեն՝
 յոր շոր լաթ եւ քուրշ են կոխման,
 Թէ զմօփ քար կիւլէ ձըգեն՝
 կոտորած կատարած յայնեամ:
 180) Գընթիւր ժամու խրախութեան՝
 ամեն մի խըմելոյ զըթխան,
 Լափվալ ընդ բարձր գուռման՝
 մու առմու ձըգեն զըբարան:
 Երբ նստի արջայն ի նաւ՝
 եւ զգըրք գընալ ի զօտան,
 Հանուրքք ի պատիւ անցիցն՝
 զմօփս ձգեն իբր զմեծ տօնաման:
 Եթէնեւորդ գուռն մու միանէ՝
 ուր գործն են գեղ մոնն յարածամ:
 185) Ութնուս գուռն էկրի կոչի՝
 թուֆէկի պարութ քեարխանան:
 Արտաքոյ հըրից են վայրք՝
 ընդ եզերք ծովու բնակութեան:
 Ի ի ներքս աղգ յուրաց բաղամ՝
 ուր եւ շատ մէյիտանան:
 Աստ լըցեալ սիւնք են երկայն՝
 նաւուց նոր զարմանն լարման,

Սալ կապած յիրեարս պրնդած՝
 վարեն ի ծովէն պնտական:
 190) Իննեբորդ քրիւճ գարի՝
 թապաղք են եւ լար գործի յայն,
 Մինչ բաղանեան մէջ բանին,
 մեծ ճաննին որ ի թօփանան:
 Սկսեալ եաղ գափանէն՝
 մինչ քրիւճ գարիս որ գրեցան:
 Պարսպոք յոյն սահմանօք՝
 մէլսանէք ի ներքոյ կողման:
 Մնացե՛ յառ ի թօփ Խանէս՝
 արդ մոցուք ի զայսթիան,
 195 Զեկեղեցի լուսատունին՝
 ուխտիցսք գհայոց տփոփարան:
 Չսա շինեն կափայեցի՝
 պաղկեկանքն, յանուն նախնական,
 Որոց մասն ի լէ՛՛՛ անկեալ՝
 'Իստամպոլ տեղացիք կոչման:
 Թիւն ութն չարիւր ութսուն չինգ՝
 ընդ յունաց տիրապետութեան,
 Առ պատուարք զչիւրմէ տեղեք՝
 Գրիգոր կեսարացւոյն այն:
 200 Թիւն չարք ութսուն եւ չորս՝
 բարեունոյ վախճան լեալ թաղման,
 Ոմն որ շահին շէլէպի՝
 ի պալլամ փաշային չայցման:
 Զունաց երեք քիլաս կայ՝
 այլքն այրեալք շինեալք քանդեցան:
 Գիտեմ՝ եւս գփրանկս խուզես՝
 եկ մոցուք ի յուխտ 'չ ի ուլլան:
 Մէջ երկու մեծ պոստանի՝
 գէղայն եւ աղբին էֆրէնճան,
 205 Զանուն սան պնէտիքթօ՝
 եղգուրտք սառ են միաբան:
 Ի պալլք փաղարի մերձ՝
 սան ֆրանցիսկոսի եւ յանուան:
 Ի կարգէն սան ֆրանցիսկոս
 եպիսկոպոսին սատ նրստան:
 Տաճիկք յառուն զգանտիան՝
 ընդ վնէճք երբոր չաշտեցան:
 Զկիլգետլս որ ի վաղուց սա
 ընդ եղանակս սոյն շինեցան,
 210 Ի վերոյ սոյն սահմանայ՝
 եւ ֆրանցէղք շինել փութացան:
 Ըստ ինդրոյ գեապան մուղտեոյ՝
 սան ճորճի քիլիսան այն:
 Այլ ի վերոյ Սան Թիքթօ՝
 ընդ չոփանեալ գուլէ գափին այն,
 Միաբանքն ի կարգէն են՝
 սոց սանն սան Տամէրիզան:
 Նախորդ գուռն գուլէ գափի՝
 ընդ ցամաք կողմն ի բացման:
 215 Որոյ պուրճն բարձրագիտակ՝
 ի ցամաք 'չ ի ծով երեւման:
 Երկու գուռն այլ ի վայր է՝
 ուր մէքթէպ 'չ աղբիւր շինեցան:
 Եղբայր նախիր անդունին՝
 ուրացող չասան աղան այն:
 Բայրդ պարսպիս խանտէ՝
 ընդ մէջն գործեն չայսթ եւ պարան:

Հանդէպք քնակութիւնք տաճկաց՝
 յանդիման շատ մեղաբարտան:
 220) Մայլեւ շրջապատ իջնու՝
 թօփանի կողման տաճկաստան:
 Մինչեւ յերբոր գուռն ի վայր՝
 ի ցամաք 'չ ի ծով թօփանան:
 Սա եռապատիկ միջոց՝
 մասամբ եւ քաղաք կառուցման:
 Երկը դարձեալ ցամաքս եւ սահման:
 Սոյնպէս ի ծովու դարձեալ՝
 ընդ մասանց պարսպիս սրոյման:
 225 Վալսթիպ չին տամունք՝
 իբրու կկաթին տատուտ են ծախման:
 Այլ ոչ կարեմք գալ տատեն՝
 երբ գուլէ գափին մեր սահման:
 Դեպ է մեզ ընդ առջին ուղղիլ՝
 մինչ ի պէկոզի ընթացման:
 Ի վերք եւ մէվլանանէ՝
 բաղանիս եւ փուռն ընդ շուկան:
 Արտաքս ի վեր քաղաքիս՝
 դէպ չհիստս արդ մեք գրնաման:
 230 Զպատմէ մէվլէոյն թողի՝
 զոր յիտոյ պատմամ՝ գհանգաման:
 Քանդի վերա ճամփու եմք՝
 ի տեօրթ եօլ աղբին եմք չասման:
 Մինն յետ կողմն եւ մինն ընդդէմ՝
 ճանապարհս որ երկարանան:
 Զայլ կողմն էլս ի թօփանէ՝
 ճախ կողմն մեր էլք գառմ փաշան:
 Զանցս ճամփուս երկու կողմն է՝
 թարգմանից ֆրանկաց թէրճիւման:
 235 Զարկք եւ զարպաս պաղչայիք՝
 որ յիսպաս գեապանաց միշտ գան:
 Չախ կողմն տունքն չրէից՝
 թէրթիւման 'չ ի գառմ փաշան:
 Մէլ թօփանէս ստամպոլ՝
 ի ծով եւ յարջայ ապարան:
 Նախ ճինիվիկի գեապան՝
 որ նստեր ի սոյն օթեւան:
 Հնարիւք փախեալ յերկիր իւր՝
 ի տաճկացն անիրաւութեան:
 240 Այլ յառաջ ֆիլէմնիկին՝
 որ եկեալն ի ֆիանտուրան:
 Սա տուն անգոն կեալուրին՝
 որ փախեալ յերկիր իվլուռնան:
 Սա սգնութեամբ չաստինին՝
 գանձեալ 'չ ի մահունցի բի դան:
 Հայոց ոչ ինչ մին շօքնեալ՝
 յիշելոյ չարար մին նրջան:
 Ապրօն շէր սորա մին մասն՝
 նամ ճհան ըստ իւր աղահայնութեան:
 245 Չարար գաստուած օգնականն՝
 սմն ի փուռս յոյժ նարոյ նրման:
 Մէրճ գոյ երուսաղէմի՝
 ֆրանկացն յայսր միաբան:
 Կարգին ֆրանցիսկոսի՝
 լայն 'ւարձակ գէղա եւ պաղչային:
 Գոյ կից եւ գէրս սանգա՝
 որ է վնէք միաբանութեան:

Յովաւ երկու վանք եղեւ՝
 եւ քիչայ չհնդ որ թուեցան:
 260 Ղէնէտիկն սոյն ստորտիւ՝
 դեպպանն որ Պայլուս կոչման.
 Սա եւ հարիւք իմն փախեալ՝
 ճորտիւք եւ կահիւք իւր համայն:
 Ֆրանձայն եւ այլ յառաջ մեր ճամփովս՝
 որ մեք ընթացման:
 Դարպաւն արձակ է սորա՝
 'ւ այլ զարդեաց յուղտեւի դեպան:
 Հազար հայելի աւել՝
 ի մին յարկն որ ոսկեզօման.
 265 Եւ մեծացող զգէզայն աստ՝
 որ դիպի ինքն յաղօթից ժամ:
 Դըպրոց կարգեալ շատ մանկան՝
 թարգմանից եւ վաճառական.
 Ուրոյն գարուցին կարգին միաբան
 յայրըր մեռաւսան:
 Փոքր էր քիչիայն սոցա՝
 արձակ եւ մեծ արդ շինեաց այն.
 Էլին իւրայնօք համայն՝
 սահմանացն ֆուռնիք աստ զեղման:
 270 Հանդէպ դա սպասէր օթէր՝
 երբեմն եւ նէմէնու դեպան.
 Յորս ոչ հաճեցան տաճիկք նամակին՝
 'ւ արդ շատ փոշիման:
 Այլ յառաջ եւ ինկիլիզին՝
 որ հայի ի Գաւառիաշան.
 Արձակ եւ մեծ ապարան՝
 յարքայից իւրեանց այրըր դան:
 Բերնի գիւրեանց աշխարհին՝
 մաթահնին թօճիկք արմաղան.
 275 Եւ աստի զոր ինչ կամին՝
 յայն յերկիր տանին պիտեւան:
 Մերձ է քերադօ Տօրեա՝
 պէկօղի կոչեալս կրքման.
 Հանդէպ թաթաւլս ի բլուրն՝
 ընդ այտիմիդրի է քիլիսեան:
 Մին կոյս քամակօք կրքօք,
 երկաթի պատեալ եւ փակման.
 Եւ մանուկն 'ի թուին հոռի՝
 նահատակն ամաց հնդէ տասան.
 280 Աշորիք շատ ընդ սահման՝
 որք զալիւր ի հողմաց աղան.
 'Ի փուռս էքմէքնոց ձիովք՝
 երկ'ւերեք աղօթօք աղան:
 Դէմն է պալատն արքունի՝
 ոյր ասի զպալթու սարայն.
 Էլ օղանիք պահէին՝
 ի կարգալ 'ւ ի գէր սոփորման:
 Զիլֆօք եւ սաղաւարտօք՝
 էտէպ եւ թէրպիէ համայն,
 285 Ուսմամբ բանից եւ գործոց՝
 եւ սպասուց վարժիլ ի նոյն տան.
 Որ յետին կարգաց ի վեր՝
 ոտն առ ոտն ելնուլ յատրձան,
 'Իսպ տանին ի խառ օտան՝
 ընդ կարգ յետնացն ի մեծ ապարան:

Այժմիկ բարձին զայդ մանկուն՝
 սակս ծախուցն իբր շուսպլական,
 Պահարդ միայն յայս մեան՝
 որպէս զմիս գահոյք եւ պաղան:
 290 Այս շափով քրնամք եւ այլ
 մինչ զտունս երբեմք երկ կողման,
 Զտաճկաց կեռերն անցանիմք՝
 ապ զհոռոց ապա զփրէնձան:
 Ապա զմեր գերեզմաներս՝
 տես վերայ ծոյուն է դիտման.
 Զուսկիտար եւ զգատիքեոյ՝
 զփէնէր եւ զքէօշին իրէվան:
 Է միջոց վերուստ ի վայր՝
 յիստորոտն մինչ տօմա Պաղան.
 295 Տունք եւ զարպաւք եւ ճամփք՝
 մինչ բլրօքն ճիհանկիրան:
 Սա զպալթացի բնակաց՝
 պանդխտից ըստ արարչին հրաման.
 Է բմէքնոց 'ւսլոց գիպեալ՝
 խօճայիցն եւ արեւելեան:
 Աղվար մանկունք՝ 'ւմաստունք՝
 ճարտարք եւ ուժեղք աստ լըքան.
 Կարօք յիւրեանց յընտանեաց՝
 'ի գալուստն աստ զնտանեացան:
 300 Յերիս կողմն է արտորայք՝
 'ւապահոյ հողմով հիւստեանան,
 Յարեւելս հային սպասեալք՝
 տեսան իւրեանց միս անգամ գալտեան:
 Վարդապետ կանգնեալ յոտին՝
 հանգուցեալ հողոցն ի մաղթան.
 ՅԱՎՈՐ ԱՆՈՐ-ՈՐԿՈՅԻՆ եւ այլոց սակս՝
 ասեւ ըզհայր մեղան:
 Ի տեսն եկաց եւ բնակեաց՝
 լացող զմեզ սոցուն գերեզման,
 305 Դարձեցոք ընդ մեր ճանապարհ՝
 միս ճանփով վայր ի թօփ խանան:
 Ոյրն ճանապարհ եւ տունք են՝
 յերկու կողմն համակ տաճկաստան,
 Զառ ի վայր յոտն լերինս՝
 իջոցք ի տես լեալք թօփ խանան:
 Աստ զպէկիլի թօփերս լընուն՝
 փոքր եւ մեծ յարտաք են շարման.
 Տէս զոմանս շին արդոյ նըման՝
 զոր բերեալ են ունիւրուաց զայն:
 310 Լայն եւ մեծ է ահագին՝
 նոստի մարդ մի ի մէջ նորայն,
 Զանուանսն տայ վերնագիրն՝
 եւ խաչիւ թափուածոյ նըշան:
 Եւ կիւլէք ճըգեալ քաղուժ՝
 տանելոյ պատրաստ աստ եղան,
 Ծառք շինարիք մեծամեծ՝
 հովանոց նաւավարացն այն:
 Սա մեծ խիկել արձակ՝
 որ լըցեալ է բարեօք համայն,
 315 Չէ նման մին խիկել՝
 զորս անցաք եւ որք յառաջդ գան:
 Աստ մառեօք եւ երազիլք՝
 'ւանառակ տայիք լէվէնտան,
 Գրլըճ ալի փաշային՝
 ճամփն է բուշէն զուղարան:

Աշխատեցուք վարդապետ՝
 Նրսիսցուք ի նաւակս որ ապամանս.
 Փորք մի քէյֆիկ հասցնենք՝
 և գնամք ծովովս ի սէլրանս.
 810 Անցանեմ գլավուշ պաշի՝
 իսկիւն որ աստ մեկնեցանս.
 Հանդէպ թօփոց օտայար՝
 նստի թօփօի պաշին այն:
 Քաշեմք ընդ յառաջ գնալն՝
 ուր ասլի փաղարին կոշման,
 Սահմանս եւ ընդ սոյն ծածուկ՝
 յորըջի մէջէմն աղանս,
 Տես գտունքս եւ զշինուածս՝
 մինչ ի բլուրն ճիհանկիրանս,
 815 Երկու հարիր քառասուն՝
 իբրո գանդուի ելուք ի վերանս:
 Զորդիր ճիհանկիր անուն՝
 հինքեարին սուլթան սիւլէյմանս,
 Սակ շատ սիրոյն աստ թաղեալ՝
 եւ գծամիս շինեաց նոյն անունս:
 Սահմանս եւ բոլորած իր՝
 սոյն կոշմամք յարկքն շինեցանս.
 Եւ դարն ճիհանկիր եզբուշ՝
 բարձրաբերձ ի հարաւ գիտմանս:
 820 Ի ստորոտս շարու փաղար՝
 մինչ հասցուք ֆրնտըխի կոշման,
 Ճամին մեծ յեղեղ ծովուս՝
 Զիշմեհիւր թէքեհսի՝
 յառաջ գոյ եւ բնակոց համայն,
 Թէֆերիճ փոքր արհեստիք՝
 մինչ հասցուք ընդ այեաղ փաշանս:
 Երկրք ապուստոյտ մուֆթուն՝
 քեօփրիլի օլլին յոր հաւանս,
 825 Մասն մասն մին քան զմին վերնոյ՝
 ի ներքեւն զեղծ ծովուս պատանս:
 Անցեալ զպէկիկ պուտան՝
 որ կոշի այս օտայար պաղանս.
 Սուլթան ասման ելից գաս՝
 որ վեղին էր նստըֆ փաշանս:
 Եւ այլ յառաջ իսկել՝
 փոքր է որ արապ նա կոշման.
 Եւ պէշիկթաշի պաղանս՝
 գարպաս եւ գահոյք՝ Լապարանս:
 830 Աժմ՝ արձակ եւ լայն շինեաց՝
 որ աղվոր քան զգահս համայն,
 Որ մինն եօթնեակ զմպէթիւք՝
 վայելէլ գաս շեղեւ արժանս:
 Ուր ուսորդեալ Նուր բլին՝
 պատուական ընդ նմին պատուահանս,
 Եւ անդրադարձեալ ընդ հաւուզս՝
 ֆիսկներն եւ այնց շատրուանս:
 Ի Պէշիկթաշ գելի կամիս՝
 փոքր մի հոյք ժամատամբ աստ կան,
 835 Հրէայն շատ, յոյնք ի բնէ՝
 այլապէս եւ մին քիլիսանս:
 Ճամին մեծ այլ բաղանջօք՝
 շարու եւ շուկայ տաճկաստանս,
 Պարսէզք ի սմա եւ մանարայք
 դրօսանաց տեղիք են համայնս:

Ե Աստ տողին վերին կետը կը պակսի: (Ծ. 4.)

Յառաջ եահեմ էֆէնդին՝
 սուլթան մուրադի մուֆթի այն,
 Շայիր որ աստ թուրպէն է՝
 ի շըլիլ տաճիկը շատ տատ գանս,
 840 Տուրք մուֆթից գաղտնաբերից՝
 յեղծ ծովուս քամակքն պատանս.
 Այ ի շարս մէվէխանան՝
 մէվէնոց սա աղթարանս.
 Ի մէջ ի ստամպուլու շըք՝
 տեղի այնց միարանութեան,
 Զոմանս յայլ քաղաք մին մին՝
 գանց առեալ տեղացիք զմերս համայն,
 Ի տեսն մեր եւ զայս պատմեմ՝
 զի ընդ նաւակ կամք ի հանգստեան.
 845 Երկուշարթի հինգշարթի յարեմուտս՝
 քաղաքիս եէրի գափին այն:
 Երեքշարթիս եւ յարեմիս՝
 զարթայ է կրկին անգամ,
 Երկուշարթի դէմ՝ քաղաքիս՝
 զոր ցուցի ի Գասթըմ փաշանս:
 Զորեքշարթի մերձ Պէշիկթաշ՝
 ծովեղբար յոր կամք յանդիմանս,
 Գահ եւ զլուս միարանիցն՝
 ի Գոնեայ յիկոնիոնն այն:
 860 Յետ գարնն իմ ի սաղիմայ
 ԲԱԺԱՆԶԻՆ ԻՄ՝ ի հայոց թուական,
 Ընդ քահանայիքս գնացաք՝
 տեսանել զհանդէսն հաւաքմանս:
 Դիպուք յաւուրն ուրբաթի՝
 կատարելն զմուգապէլն զայն,
 Որպէս ի սոյնուճ աւուրս՝
 ի սոսիս առնուոն զսովորն զայն:
 Ի սալուկեանց զարմիցն էր՝
 զոր կարգեաց օլլա հունքեարն այն:
 865 Մէսնէվի եւ մանէվի՝
 մէվանայ մէվիվի կոշմանս:
 Խոնարհք քրիստոնէաւերք՝
 եւ խարազանագգետք տէրվիշանս.
 Բանաստեղծք ուսումնասերք՝
 զմէսնէվի քիթապի գաս տանս:
 Յայնմհետէ չորս հարիր
 տմբ են կամ փոքր մի յաւելանս,
 Ուր տեսինք զդասն շէլիսին՝
 զյարուցեալն լաղարն էր յիշմանս:
 860 Հրաշք հարգեթ իսանունն՝
 զորութեամբ էին էր լըմանս,
 Յետ աղօթից գանն եղբի՝
 որ էր գիրքն ֆուրսի իսանս:
 Ի ապ կանգնեալք շուրջ ոլորին՝
 անմուռն յեղգ իրահականս,
 Երկ թմպիզք՝ Էրկ եղգաւերք՝
 փրշէն եւ հարուն քաղցրամայնս:
 Բոլորապար գաղաթին՝
 ֆաթիհօք ի դուրս արձակմանս,
 865 Զմեղ կաշեայ տարան ի խուցս՝
 ընդ հարց եւ փորձ ի մէջ պատասխանս:
 Սոցա ներհակեալ վանի՝
 քարոցիցն թըշուառականս,

Ի (Բ+Ա+Ժ+Ա+Ն+2+Ն+Ի+Մ) 2+1+10+1+400+
 80+400+20+200 = 660գ+551 = 1685 թուական (Ծ. 4.)

Սաղբեաց զվէրերն եւ զարքայն՝
սասկ մուգապէլիս ուր որ կան։
Չամա տանեւ Հինգ խափանեաց՝
ոտնաշար գողով պիտի շարն այն։
Արդ հրաման արար արքայն՝
եւ վանին յաքարս գող արժան։
370 Ետ փախտեան նեւցեւո՝
սեւերեան եւ գլխիկորն այն,
Ջի սա էր մինն եւ գեւեղի՝
թէ դքեաֆիրս կոտորեմը համայն։
Ջի տեսի ես ի տեսեան՝
սուր մեր այնց վրայ տարածման,
Բնաջինջ առնեմը կամ տուն գհարկս՝
կամ լիցին հանուրքն մուսլիման։
Սա եւ նախ պատճառ դինւոյ՝
եասադի խորամանիւթեան,
375 Արդ սատակեալ ի պուրաւ՝
սրտաբեկ 'ւ ի հուրն անշիջման։
Օրթաբեկ ի կազ սորա՝
թէ կամիս ելցուք ի դրօսան։
Փոքր մի հայք են ժամատմբ՝
եւ հրեայք շատ քան զհամայն։
Ամ փոքր տաճիկը յիսկէլէս՝
եւ հոռոմք ընդ իւր քիլիսան։
Լաւ ջուր մի ի մէջ յայդեաց
սուրբ գործը նոցուն այսպման։
380 Սա եւ հրաշագործ ասի՝
մատուռն այժմ՝ փրլաւ ի վերան։
Պարտեղք ի սմա վայելուչք՝
գանկինարն ի ֆրանկէն առան։
Աստի վեր տես զապարան՝
մին քան զմիւսն են վայելազան,
Պարապ տեղ մի չերեւի՝
բայց ուայից չիք տեղ բնակութեան։
Եւ ի միջոց տեֆթերտար՝
պուռն է եւ ճամբն ընդ այն,
385 Ծովեղբորս ի վեր գլխնմբ՝
մինչ հասիմք ի գուռի շէշմէն այն։
Գուռի շէշմի գիւղս ելցուք՝
գարծրադէտն տեսցուք զայսպման,
Ընթացեալ զերկրաւ երկայն՝
գէմարեայ սրբոյն ի անուան։
Թագաւորաշէն հաստան՝
գամբարք երթամք մինչ յակն այն,
Յայտնի սա գող հրաշագործ՝
ի ջըրոյն շեղեւ ոք յազման։
390 Չիք տաճիկը, հայք ժամատմբ՝
յայնքն քիլիսա սուրբ ամբիլբիան,
Խըրոփտ եւ շատ աստ հրեայք,
քան զայն ողք ընդ ծովեղբոր այն։
Ի միջոց խալիլ փաշա
սարայն է պարտեղք եւ պուստան։
Եասաւուտ քեզ հասանիմք՝
ուր շատ յայնք են եւ ճոխական,
Քիլիսա գեղեցիկ ի սմա՝
միհայեւ արհանիթն այն։
395 Երկուց լեռանց ի միջի՝
զգիւզ անցցուք գրնալ յայսպման,
Սուրբ եղբայի անուամբ՝
արք գու զջուր՝ որ ապի հայան։

Ի զէմն վայրք է վայելուչ՝
մերձ պարտեղ պուստան 'ւ այդեասան,
Կստիմք ընդ շուքք ծառովս
լաւ թէ ընդ քեզ առնել աստ տէվրան։
Իջուք ի ծով ի նաւակս՝
ի գլխոյ սոյն գեղ ընթացման,
400 Զքիթ եւ զճայր տեղոյս անցցուք՝
աքրնթի պուռնիս յեւացման,
Պաղէք եւ գահոյք ի շարս՝
եւ հասան զալֆային կոշման,
Եւ զպուստան արքունեաց տես՝
որ պէպէք պահչափ անուան։
Գուն մի ի ծովեղբորս՝
մարմարեայ կամարն ի վերան,
Եասուր միւսմ՝ օձ տեսեալ՝
այլ չգայ աստ սուլթան սուլթման,
405 Այլ յառաջ եւ գայալէր՝
սպառած քարինք բրնկական,
Տաճկաց են բնակութիւնք՝
մեծիտիւ մի աստ ռամկական։
Անցանիմք եւ զայլ պաղէք՝
հասանիմք ի մեղաբրտան,
Ընդ վայրիք ծովեղբորից՝
ընդ մեղաբրդ ուր ծառք սերվլտան։
Սոյն բնակչաց եւ հիսարին՝
չըրփրեք զկտանն լուսնան,
415 Պառաւ աղանայք տաճկաց՝
յորս կոշիմք ըզհալվայ հալվան։
Սքա նեղին վշտանան՝
անարգեն շատ յիշոցս մեզ տան,
Ջի զարարմունն մտածեն՝
ընդ որս խնդաք լինիմք գնաման։
Սորա պատճառ ոմն տաճիկ՝
հալվածի անցորդ ընդ սոյն սահման,
Գայ խոնջեալ ննջէ ընդ շքովդ՝
ուր ծառքք են սերվի խրաման։
420 Խալիլիքդ գրնան քարին՝
եւ ջնջեն ըզաւմին հալվան։
Երբ զարթնուռ ոչինչ գրտու՝
այլ ջնջած սրբած զիւր թապլան։
Ոչինչ խօսի կամ հարցնէ՝
այլ գառնայ սրբախ մորմուքման,
Ետ աւուրց զպէնկիլի գեղն՝
գաղտ խառնէ ի մէջ հալվին այն։
Աստ հասեալ գայ կանչելով՝
եւ նստի ի շուքդ իբր խոնջման։
425 Պառկի սուտ ի քուն լինի՝
տեսանել զյանդ հնարոցն այն։
Ծափս ծափի տան աղանայն յընթէ
եւ եւ քնած է հալվածին այն,
Ու չիկ կուտին եւ ուտեն
իբր երբեմն սրբեն ըզթապլան։
Ման մի ժամ վերա անցեալ՝
պառաւենքն յայսկողմ՝ յայն կողմս՝
Գր լին գըրբին թըմրին խեղ
առեալ ի խոր քունն մրտան։
430 Հալվածին հեռուտ գիտէր
իբր ննջեն վերել ժըբական,
Ժողովէր ծալէր զկտանան՝
եւ բառնայր արագ ընթացման։

Ի տունս եհաս զգուշութեամբ՝
 եւ այլ ոչ ծախեր ըզհայվան,
 Աշ երեւիլ յայս սահման՝
 ափիւթ ուս հայվան այն,
 Այլ յառաջ հիսար կանգնի՝
 որ ուսուցիչն է կոչման,
 485 Հանդէպ եւ անատուրն՝
 հիսարն որ մերձ կեօկուսին այն,
 Թօփերը եզեւալ յեղ ծովու՝
 եւ բերանքն ի ծով է բացման,
 Պահարդը նրստին ընդ յարաւս՝
 վերն է բարձր հիսարն ի գիտման,
 Ի մէջն են տաճիկ բնակիչք՝
 ի ստորեւս տունք եւ ապարան,
 Զերկամր երթամբ ընդ ծովովս՝
 ուր շուկայք մեծօր լողարանս,
 440 Պաղէք են ծովահայեացք՝
 եւ կեռան լեզիւ պատուական,
 Հիսար քերէզի կոչմամբ՝
 յեղանակն շաղք գան ի զբօսանս,
 Հատ մի անցեալ զբնակութիւնս՝
 ընդ եզերք հիւրախ շարման,
 Պայլած օղի ի խմանի՝
 աղվոր տեղ պարտէզ՝ ւապարան,
 Այլ էմօսիւն է խանի՝
 պարտէզն է գահք վայելչալան,
 445 Ի մուսն մեր բարձրանամք՝
 որպէս յայլ ընդ մեր պատահմանս,
 Սուլթան Մուրատն զսա երեր՝
 պաղտատայ՝ ւարար իւր ետարն,
 Ի հարց՝ և ի պատասխանիս՝
 զգայք զգերեկ մուսահիպ կալմանս,
 Զգիշերն ընդ ծով վարէին՝
 ընդ գարուն յաշնան՝ ւ յամարան,
 Ընդ տարբերիլն ծովու ծրփման՝
 ընդ աւուրս լուսնոյն ծածանմանս,
 450 Սալ եւ երգեցողք հանդէպ՝
 եւ ինքեանք ի խել նաւին այն,
 Զաղվոր մէնպակ նէվալք՝
 ըմպէին զգիշերոյն շըրջանս,
 Մէյնապ զոր սաթ այս է՝
 զնոր փարշ մեծ անձամբ ընդ բերան,
 Ծածուկ եւ խուփ զայն համակ՝
 որ ծակ մի անգ ոչ գող ասաղանս,
 Մէջ մեծ ամանից գիւնեաց՝
 ձգեն զփարչս ժամս երկոտասան,
 455 Իսպ կըստեն զբերանս փարշիցն
 զոր ի փորն ծըծեալ ըմպեն զայն,
 Եւ այլ յառաջ խտենեն՝
 ուր ծովն է մտեալ ի ծոցն այն,
 Պարտէզք դարպասք մեծատանց՝
 մինչ ի գիւղն եկնիքեյ կոչման,
 Ի գիւղս տաճիկք մին մասն՝
 փորը են Հայք, բայց յայն յոլով կան,
 Հատըն սոցա նաւաւորք՝
 նաւապետք եւ փարթմականս,
 460 Մարդ մի երկուց եւ երկից՝
 նաւուց տեարք եւ սերմայէն այն,
 Ի գետ տանաւալ վարին՝
 ի պոնտոս ի զբիմ՝ ւ ի կաֆայն,

Փայտ դարի կորեկ ցորեան՝
 ցորենոյ շաղքն վաճառական,
 Հէն եւ առատ գիւղ յունաց՝
 ունելով եւ շատ այգեստանս,
 Աստ երբեք եկեղեցի յունաց՝
 որք են շէն եւ հաստատական,
 465 Որ մինն երուսաղէմի՝
 փաթըրիզին ժառանգ ոնգհական,
 Զաւուրն սուլթան սամանին
 զաղագ ազգն նաւօք աստ փութան,
 Մրտին անցին ընդ պողպղք՝
 մինչ ի գիւղս ելին յարշաւան,
 Որ էր պայրամի աւուրցն՝
 մինչ զապիտք քաղաքիս լուսն:
 Նաւակ մալճուսք շայգայք
 զինուորք զինուք երբ հասան:
 470 Գաղաքը յարկս տաճկաց մշտին՝
 եւ ի ձեռս իւրեանց թուր հարպան,
 Զլոյնս ապառապէն լուէլիւք՝
 ուր ընշաւէտք կան:
 Զսրնտուկ բացեալ նոցունց
 իբր ձեռք իւրեանց եզեւալ զայն,
 Զի ոմանք ծանօթք վարուց՝
 վեր առին եւ ի փախ գարձան:
 Մինչ հասցուք Տառապիէ՝
 որ եւ սա գիւղ է յունական,
 475 Ի այլ յառաջ տես ըզգարպաս՝
 եւ ըզհասան աղային պաղլաս:
 Սա էր եղայր անդօնին՝
 ոչ վայելաց՝ ւեղեւ ընդունայն,
 Հայն սա յանցս պոնտոսի՝
 ուր պողպղն է սեւա ծովու կոչման:
 Եւ քէֆէլի քեջն ուր՝
 ի ներքս ալն ծովու կողման:
 Գրեզ աղաճին վայր վայելուչ՝
 ծայր պեղիւկ տերէին գիտման:
 480 Աստ յունաց բնակութիւնք՝
 ի գլուխ ձորոյս կայանան,
 Սարբեան եւ ի կարգին՝
 մի յիշեր որ սիրտս է զողման:
 Հայիմք ի հովիտս՝ ւ ի ձորս՝
 եւ ի ծով քեթօթէզական,
 Երկուս կողմունս կանաչեալ՝
 ուսմէլիս՝ ւանատօլին այն,
 Եւ հիսարք հանդէպ միմեանց՝
 ուսմէլուս՝ ւանատօլն աւան:
 485 Ուր թօփք եւ պահարդք նստին՝
 պաղլէք են յանցս մեր համայն:
 Զի երբեմն ծառայք նստին՝
 ի նաւակ տաճիկ կերպարան:
 Ո՞նք իբր զփաշայ եւ զողպէ՝
 պաշտօնեայք ոմանք յանդիման:
 Ութն կամ տասն քաղաք զնաւն՝
 իբր շըլիլ գընան ի զբօսան,
 Զառաջ զհողմն յաղող գիտին՝
 մինչ զպօղպղն անցեալ ընդ ծով Լիւսն:
 490 Սոցա առեալ զփողս տեարցն՝
 եւ զպարսնս որքան կարացան,
 Կամ ի ջանս փրկել զանձինս՝
 խորհրդովք միտքան զբտան:

Երեւեցաւ իսկեղն վանեցն՝
որ մասլոս մօլօզն այն,
Ետնալ գայերք՝ պրատեր՝
ուր ելցաւք ի յուստ 'ւ ի սէրյան:
Կանոն մի սաղմոս սաբեր
դառ ի վեր մինչ ի քիլիսան:
485 Թանուն Սուրբ Աստուածածնի՝
Հանդիսի տօնն վերադիման:
Մրտցուք դուստ մի արաւեալ՝
'ւ ապ ի վեր սենեակ 'օթեւան:
Գալ 'ւ ահա եւ օթարանք են՝
եկողաց բնակք Հանդրատեան:
Տես մատն մատն առ ի լերինս՝
'ւ ի սառստս վայրք վայելադան:
Հովանաց ընդ ծառաստանս՝
չէմնեցար արտերք 'ւ այգեստան:
500 Զատկէն մինչեւ ի սուրբ խաչ՝
ուխտաւորք աստ անպակաս գան:
Որպէս յամենայն տեղիս՝
զորս ցուցի մինչ տեղք գաղարման:
Մրտցուք յեկեղեցին սուրբ՝
Համբուրիւ ըզպատկերն փրկական,
Պատուեսցուք զծնող բանին աստուծոյ՝
ըզկոյսն Մարիամ՝
Մերձ գրանս ի ջուր լուսացուք՝
զձեռս զերեսս մեր այն անւան:
505 Ելցուք ի վեր ի պատիւ՝
զի սպասողքդ զմեզ Հրաւիրել գան:
Փոքր մի աստ գհանգիստ առցուք՝
զակն կալցուք ի ծով 'ւ ի սէրյան,
Ուտեմք ըզլերթւակի եւ զոր Հացն՝
զկաթն մածնաւ զպանիր եւ զլիւն:
Զի սոցա սեղանն այս է՝
որք ըզհերան են մեծարական,
Զայլմէ գինի ծախի աստ՝
մեղեխս մերս մեզ բաւական:
510 Օրհնեալ վարդապետ ըզսեղանս՝
գնեվալէքս որ մեզ պատրաստ կան:
Կերէք ետրանի սէֆայ՝
կերցուցէք զհրերբս ի լրման:
Նախ սագի դու յիս խմիր՝
իմ՝ վարդապետիս ողջութեան,
Զպօլին ինձ տուր որ խրմեմ՝
սիրելոյս կենաց խնդութեան:
Կայ ի բարին ըղձալի վարդապետքն՝
քո առողջութեանն:
515 Բարե եկիր դու մեզ հիւր՝
եւ բարով դարձցիս օթեւան:
Երգեալ Արուհւոյն դրուատո՝
տախիլ ի մեծին դու ետրան,
Տապս եւ մեղեդիս քաղցունս՝
բարունոյս վերայ շարական:
Կոհացիր Տէր վարդապետ՝
այժմ եւ միշտ գտեաւնէ փառարան,
Օրհնեալ զվանս եւ զվանահարս՝
Հարհակալ որ զմեզ կանգնեալ կան:
520 Երկրպագուք սուրբ գրանս՝
իւ սանմք այսոց քարով մշանն,
Խաղիւ տաղիւ եւ խնդով՝
իջուք ի նաւ ի խաղարութեան:

Գարաթաշարն երեւի՝
մինչ պօղազն լիցիմք յանդիման,
Արդ տես լայն 'ւարձակ զծովդ՝
երկին եւ երկիր ծով տեսման:
Զարտաքս ի ձախ պօղազիս՝
որ ուռումբուռն է կողման,
525 Աստուտ մղնաւ միով՝
Ֆէնէրն է նախորդ անքման:
Սա իբր զգրույ աղվոր՝
եւ պահարդք ի սմա եօթն ութն կան,
Սանդուխտք Հարիւր տասն՝
ոտիւք վեր երնումք մինչ ի գազաթն յայն:
Միջնայարկ եւ վերնայարկ՝
ընդ որ երնումք սանդղղք այնքան,
Տրոհեալ յարկ է երկրորդուձն՝
երկու կոնք պրղընձի եգան:
530 Երկույն ձեւաչափ կազմ՝
ուր իբր շորս օխայ իւղ լըցման,
Ութնեակ պատրոյգս անդ զընի՝
երկու կոնքն ուրոյն որ գրեցան:
Վառեն ի մուտն արեւուն՝
մինչ արփին ընդգեմ՝ գայ ծագման,
Իսկ ի վերնայարկ նորա նոյնպէս՝
զմին պղնձն է դրման:
Նոյն շափով իւղ ընդ պատրոյգս՝
ընդ վառին ույնք եւ սա վառման:
535 Բայց բոլոր պատուարքն Համայն՝
պիլլուր ճամբ պատեալ մաքրական:
Որպէս ըզֆուռուս Ֆէնէր՝
ի հողմնքն է գանգիտական,
Հանդէպ ծագման արեւուն՝
սա կանգնեալ սպասէ զօրն լրման:
Ի մուտն արփոյն ընկերկին՝
սա վառ լուսընկալ նրման,
Բայց ոչ ընդ Հանուր ըպփոխ՝
զի հնարիւք մարդկան եղեւ այն:
540 Հարիւր մղնաւ յաւել՝
լոյս սորա ընդ գիշերն իշխական,
Ընդ այգն արեւու ծագման՝
կորընչին ճաճանքն Համայն:

(Ըրբան-Կիլիս)

ԱՅԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

ՊՈՆՏՈՒԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐԱՐԻՐԹԻՒՆԷՔ

Առիթ ունեցանք ժամանակին՝ համառօտ տեղեկագրութեան մը մէջ՝ մասնաձիշ ընել նշանաւոր երկասիրութիւն մը, որ նոր լոյս տեսնել սկսած էր, «Պոնտուկան Ուսումնաբերութիւն» (Studia Pontica) համաքական անունն ներքեւ: Թէեւ այսօր ալ տակաւին վերջնականապէս աւարտած չէ,

ՀԱ, 1906, Թ. 3, էջ 159-160: